VICTOR MORARIU

280

CĂLĂUZA ISTORICĂ
A ORAȘULUI SUCEAVA

BIBLIOTECA INSTITUTULUI DE ISTORIE ROMÂNĂ
UNIVERSITATEA DIN CLUJ

CERNĂUȚI 1930
EDITURA „GLASUL BUCOVINEI", STRADA FLORILOR 33

B.I.R.
4142

CĂLĂUZA ISTORICĂ
A
ORAȘULUI SUCEAVA

ALCĂTUITĂ DUPĂ MAI MULȚI AUTORI

DE

VICTOR MORARIU

Ediția a doua, revăzută și complectată

BIBLIOTECA INSTITUTULUI DE ISTORIE ROMÂNĂ
UNIVERSITATEA DIN CLUJ

CERNĂUȚI 1930
Editura Institutului de Arte Grafice „Glasul Bucovinei"
str. I. Flondor 33

14414

INSTITUTUL DE ISTORIE ȘI FILOLOGIE
UNIVERSITATEA DIN CLUJ
BIBLIOTECA

PREFAȚA EDIȚIEI I-a (1921)

Scrierea aceasta este prelucrarea unei serii de conferințe, ținute cercetașilor din cohorta „Cetatea Sucevei" dela liceul „Ștefan cel Mare" cu scop de a le înlesni chemarea lor de călăuzi ai fraților din vechiul Regat și din celelalte provincii ale României Mari, cari, îndeosebi dela Unire încoace, vin tot mai des și tot mai mulți, să vadă vechea capitală a Moldovei. Ea e menită deci mai întâiu acestor vizitatori, cari adese au simțit lipsa unui „ghid". Un îndemn deosebit ne-a fost vizita d-lui Gh. D. Mugur, ajutorul de comandant al marei legiuni „Cercetașii României", în Iunie 1919. Al doilea îndemn, mai puternic, ni l-a dat sosirea la Suceava a aceluia, pe care cu drept cuvânt îl putem numi cel mai mare cercetaș al României, care încă înainte de războiu a cercetat tot cuprinsul României Mari : marele N. Iorga, care, în seara de

31 August 1919, ne-a vorbit, în Suceava, cu strălucitul său dar de a însufleți cele trecute, despre trecutul acestui cuib de mărire românească, îndemnându-ne să păstrăm și să îngrijim mărețele monumente cari ni le-a lăsat vechimea.

Așa cum e alcătuită, cartea de față nu e decât o compilație din mai mulți autori, ale căror texte sunt reproduse aproape din cuvânt în cuvânt, cu mici modificări sau observații proprii, adaose pe alocuri.

Iată lista isvoarelor principale:

„Sântul Ioan cel Nou dela Suceava" de S. Fl. Marian, București 1895. — „Suceava" de G. D. Scraba, București 1899. — „Ceva despre trecutul orașului Suceava" de Dr. Animpodist Dașchevici (în anuarul gimnaziului ort.-or. din Suceava pe anul 1898 99). — „Neamul românesc în Bucovina" de N. Iorga, București 1905. — „Monumentele istorice ale Românilor" de A. Lăpedatu, București 1914. — „Dicționarul geografic al Bucovinei" de Em. Grigorovitza, București 1908. — Condica parohiei s. Dimitrie, scrisă de păr. Dr. G. Mihuță (manuscris).

PREFAȚĂ LA EDIȚIA a II-a

Sunt vreo cinci ani, de când ghidul acesta istoric — așa lipsit de orice pretenție, cum este — epuizat în timp foarte scurt, se cere, se întreabă mereu, din ce în ce mai insistent.

Noua ediție ce se impunea astfel, nu putea să fie o simplă retipărire, ci o nouă redactare, în care să se țină seamă îndeosebi de rectificările și considerațiunile ce le aduceau monografiile recente.

Iată lista isvoarelor acestora:

„Bisericile lui Ștefan cel Mare" de George Balș, București 1925; „Orașe din România" de D. Simionescu 1925. — „Contribuțiuni la istoria Sucevii și a împrejurimei" de prof. Dr. Rudolf Gassauer (în anuarul liceului ort.-or. „Ștefan cel Mare" din Suceava, 1925/26, și în broșură). „Un cântăreț al Sucevii: T. Robeanu" de Leca Morariu, Cernăuți 1926. — „Călă-

uza Cetății Sucevii" de Valerian Doboș— Boca, Suceava, 1929 (Editura „Ateneului Român"). — Din trecutul Sucevei", studiu de acelaș autor, (manuscript). — „Povestiri din trecut" de Filimon Taniac (Suceava 1930). — Xenopol, „Istoria Românilor", ed. III-a.

Privire istorică

„Nicăieri, pe tot pământul românesc, nu se află pe un spațiu atât de restrâns, atâta bogăție de istorie românească, atâta bogăție de amintiri scumpe ale trecutului nostru".

Dacă regretatul istoric Dimitrie Onciul a putut să vorbească așa despre Bucovina sa, cuvintele acestea se potrivesc îndeosebi Sucevei, despre care I. Simionescu, al doilea mare „cercetaș", în înțelesul verbal, al pământului românesc, scrie : „Nu sunt multe orașe din țară care să cuprindă atâtea vii amintiri ale timpurilor de închegare națională, ca Suceava. La Târgoviște, la Curtea de Argeș, se găsesc frumoase monumente și vechi. Dar ele ne povestesc numai crâmpeie din succesiunea fenomenelor istorice, de demult întâmplate. Pietrele Sucevei sunt însă pagini neîntrerupte din sbuciumurile cu care bătrânii noștri au putut să ne ție pe pământul Moldovei scumpe. Intreaga perioadă de

răsboaie din veacul al 14-lea până'n al 17-lea, vremuri de restriște și bejenii, de nesiguranță, dar și de glorie, își găsesc pomenirea în vreun monument, cuprins în Suceava".

La farmecul istoric se adaogă pitorescul așezării pe colina ce se ridică peste malul drept al râului Suceava, panoramă ce se desfășoară deosebit de frumoasă când te apropii dinspre Burdujeni, pe șoseaua cea nouă, frumos simbol vizibil al Unirii: cu multe turle de biserici vechi și mărețe, cu ruinele vestitei Cetăți a Voevozilor Moldovei la răsărit, cu cetățuia-mănăstire Zamca la apus și cu casele pierdute printre pomete — case printre care, cu toată năvala modernizării, mai stăruie tipul căsuței patriarhale moldovenești cu cerdac larg, cu patru stâlpi — sau te surprinde chiar tipul *culei:* casa fără ferești la etajul de jos.

De altcum pitorescul se menține, ori din ce parte te-ai apropia de oraș.

*

Originea numelui Suceava nu e lămurită.

Unii vor să știe de o *Sucidava* daco-romană, alții îl derivă dela cuvântul unguresc

szöcs = cojocar, (păstrat şi în numele familiei *Suciu*), arătând rolul cel mare al breslei cojocarilor în trecutul oraşului. S'a propus până şi o etimologie germanică, goticul „*suoze awa*", ceea ce ar fi „luncă dulce, frumoasă" — etimologie prea poetică, pentru ca să fie adevărată.

Admiţând etimologia ungurească, după care Suceava ar fi „târgul cojocarilor", ar rezulta că apa Sucevei să-şi fi primit numele dela oraş, ceea ce ar fi de tot excepţional, căci de obiceiu e invers: apele dau numele oraşelor.

Având Suceava poziţie strategică excelentă, se poate presupune că vreo aşezare sau întăritură va fi existat aice încă din timpuri cu mult anterioare descălecatului Moldovei, poate chiar din epoca daco-romană şi anteromană. Ar dovedi-o şi monetele anteromane şi romane ce s'au găsit pe teritoriul oraşului.

Pe vremea descălecatului lui Bogdan, Suceava va fi fost un târguşor, cunoscut mai mult neguţitorilor cari treceau pe aici din regatul polon spre Orient şi îndărăt. *In documente, Suceava apare întâia oară la 1388,*

ca reşedinţă a voevodului *Petru I Muşat* (1375—1391), fiul lui Costea Muşat, străbunul falnicei case domnitoare a Muşăteştilor sau Muşatinilor.

Dela Petru Muşat înainte, Suceava a rămas neîntrerupt capitala Moldovei, până la anul 1564. In Suceava şi-au avut deci scaunul — ca să nu numim decât pe voevozii cei mai însemnaţi: Alexandrul cel Bun (1400—1432) şi Ştefan cel Mare (1457—1504), Bogdan (1504—1517), Ştefăniţă „Viforul" (1517—27), Petru Rareş (1527—1538, şi 1541—1546) şi Alexandru Lăpuşneanul (1552—1561). Venind Lăpuşneanul cu domnia a doua (1564—1568), a strămutat scaunul la Iaşi.

In timpul acesta al voevozilor, Suceava a crescut mereu, devenind un *oraş mare, puternic şi înfloritor. Dimitrie Cantemir* ne spune că avea 40 de biserici de piatră, mai multe de lemn şi 1600 de case, încât numărul de aproape 100.000 locuitori, de care ne vorbesc *Constantin Stamati* şi *Haşdeu*, nu pare exagerat.

Oraşul se întindea mult mai departe decât astăzi şi anume: la apus spre *St. Ilie*

către podul *Arenilor*, spre *Şeptelici* şi *Iţcani* către podul Sucevei, iar spre răsărit către satul *Lisaura*. Ţarina numită astăzi *Tătăraşi*, situată spre vest de Lisaura, făcea parte din vechea Suceavă, fiind una din mahalalele ei. După d-l Iorga, locuitorii mahalalei acesteia, la Suceava ca şi la Iaşi, ar fi fost Ţigani, numiţi „Tătăraşi", fiindcă au fost aduşi, ca robi, de Tătari.

Curtea domnească era situată chiar în centrul oraşului, în faţa bisericii Sf. Dimitrie, adică cam pe locul liceului de fete „Doamna Maria", fosta clădire a „gimnaziului ort.-or."; iar atinenţele curţii cuprindeau un spaţiu atât de mare, încât bisericuţa de astăzi, închinată Sf. Ion Botezătorul, era capela curţii. In vremuri de războiu, voevozii se adăpostiau în Cetatea cea mare din spre răsăritul oraşului.

Dintr'un târguşor mic se făcuse cu vremea o capitală mare, dintr'o trecătoare de mărfuri şi negustori, Suceava ajunse, îndeosebi dela Alexandru cel Bun încoace, să fie un centru pentru întreg comerţul oriental. Aici se afla vama principală a Moldovei şi depozite mari de mărfuri, aduse din Veneţia, Grecia, Polonia, Turcia, până şi din Asia.

Case mari de piatră, cu două rânduri, erau pe atunci în Suceava şi în ele locuiau acei negustori cari, călătorind prin toate ţările, aduceau şi aşezau aici bogăţii multe şi frumoase. Din faţă, în rândul de jos al caselor, acoperite cu cărămidă, se aflau dughenile, cu tarabe de lemn de stejar şi legate cu fier, pe când în fund şi în pivniţele mari, din care unele mai sunt şi astăzi în centrul oraşului, erau magaziile, iar proprietarii caselor locuiau la rândul al doilea.

Potopul războaielor, care s'a revărsat de atâtea ori asupra Moldovei, a ajuns mai totdeauna şi până la zidurile Sucevei, care în mai multe rânduri a fost arsă şi pustiită; dar, tot de atâtea ori, oraşul renăştea din ruine. Abia după strămutarea scanului domnesc la Iaşi, oraşul a început să decadă şi în starea aceasta de decadenţă l-au găsit şi zilele mari de acum. Treptat au dispărut din oraş bogaţii negustori moldoveni şi armeni, iar astăzi nu mai e nici urmă de cea bogăţie şi îmbelşugare, în care au trăit strămoşii noştri veacuri dearândul.

La 1785, deci 10 ani după răpirea Bucovinei, din cele 16.000 de case nu mai erau

decât vreo 500, iar astăzi numărul lor e de vreo 2200.

Şi dacă strada principală a oraşului — acum strada Regele Ferdinand — e plină şi astăzi de prăvălii, târâbile Moldovenilor s'au pierdut aproape cu totul — şi n'au reînviat nici în cei zece ani de stăpânire românească.

Monumente istorice

1. Biserici moldoveneşti

Călătorul care venia dela Iţcani spre Suceava, trecea, până la 1893, peste un *pod acoperit*, de 300 paşi de lung, construit cu multă artă, tot din lemn de stejar, cu fereşti şi aşezat pe stâlpi tari de piatră. Spre apărarea podului erau construcţiuni de care se frângea ghiaţa. Totuşi în noaptea de 7 Iunie 1893, un puvoiu mare l-a rupt. O fotografie a podului acestuia, care data încă din veacul al 18-lea, dela Maria Terezia, se poate vedea în *muzeul istoric* al oraşului.

De curând (Maiu 1930) a căzut victimă şi podul simplu de lemn, care înlocuise acel

pod împărătesc ; iar alături de el se văd rămăşiţele podului de cale ferată, distrus de Austriaci în 19 Iunie 1916, când veniau Ruşii la Suceava, a doua oară în cursul marelui războiu. Astfel, de prezent, circulaţia vehiculelor se face pe la Burdujeni, pe şoseaua nouă, amintită mai sus, şi peste „Podul Unirii", care a fost predat circulaţiei cu mare solemnitate la 27 August 1922.

Călătorul care vine din partea aceasta, vede în dreapta o biserică cu pridvor liber : e **biserica Adormirii Maicei Domnului** dela Iţcanii Vechi, întemeiată la 1639 de călugăriţa Nastasia şi fiică-sa Angelina, pe locul unde fusese înainte, pe vremea lui Alexandru al II-lea (1451—55), o mănăstire de maici, numită, într'un document dela 1451, „mănăstirea lui Iaţicu", iar mai târziu „mănăstirea Iţcanilor ot Suceava". Mănăstirea a fost desfiinţată la 1776. — La 1792 se permite chirurgului Gutter să ia piatră, probabil din dependenţele mănăstirii, pentru a-şi ridica o casă. Când locuitorii au căutat să salveze ce mai rămăsese, li s'a răspuns de stăpânii austriaci : „Scaunul şi la toţi câte 50 de beţe".

Vechea pictură nu se vede decât ici

colo, fiind văruită ; dar ea există şi s'ar putea restaura. Astăzi în biserica aceasta nu se mai slujeşte decât la hramul ei, 15/28 August, zi

Biserica Adormirei Maicei Domnului

care, dela 1916 înainte, rămâne neuitată în istoria neamului nostru.

A mai fost o a doua biserică cu hramul Adormiri Maicii Domnului, chiar în Suceava, din pietrele căreia s'a clădit complexul de case unde astăzi e otelul „Central" şi Banca

Suceveană", odinioară proprietatea aceluiaş chirurg Gutter.

Ocolind pe şoseaua ce duce spre oraş, ni se înfăţişează de departe turnul cu acoperişul ascuţit de ţigle scânteietoare al **bisericii Mirăuţilor**, aşezată drept în preajma Cetăţii, de care o despărţeşte râpa părăului Cacaina. Biserica aceasta, cu hramul s. George, este *cea mai veche din toate bisericile oraşului.* Tabla comemorativă din pridvor pomeneşte pe Alexandru cel Bun, pe vremea căruia a fost catedrala Mitropoliei, unde se ungeau voevozii şi unde au fost aşezate la început moaştele Sf. Ioan cel Nou, după aducerea lor la Suceava. (1402). Dar astăzi e considerat drept ctitor Petru Muşat, pe care ni-l şi înfăţişează noul tablou votiv. Versiunea care atribuia ctitoria lui Iuga Coriatovici, explicând prin numele acestuia şi hramul bisericii, întrucât Iuga (Iurg) e Gheorghe, nu se mai poate menţine, odată ce un Iorga îl contestă ca domn al Moldovei.

Al doilea ctitor a fost Ştefan cel Mare, care a ridicat, pe ruinele vechii bisericuţe, o clădire mai nouă. Întâmplări necunoscute făcură apoi ca biserica să fie devastată

cu totul ; dela 1522 înainte, ea a rămas părăsită.

E probabil că biserica a fost restaurată în secolul al XVII-lea, căci cei doi stâlpi,

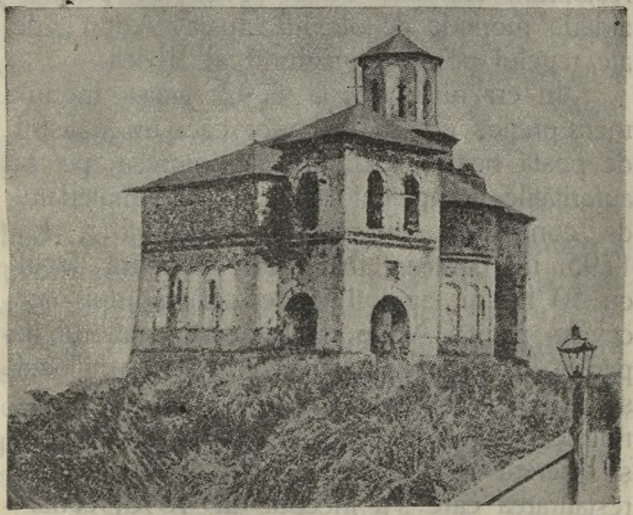

Biserica Mirăuților părăsită

cari înlocuesc păretele dintre naos şi pronaos, sunt o caracteristică a secolului acestuia. Restaurarea aceasta a fost poate chiar o refacere din temelie, încât biserica n'ar mai avea ni-

mic din vechea ei înfăţişare. Din acelaşi veac e şi turnul clopotniţei. Un argument care dovedeşte că restaurarea s'a făcut în veacul XVII-lea, e faptul că s'au găsit, cu prilejul restaurării din anii 1898—1903, în pod, în zidărie monede de ale lui Gustav Adolf şi de ale regelui polon Sigismund al III-lea.

In era austriacă, la 1792, acest monument preţios era să dispară; căci un maistru de poştă neamţ, Schüller, se interesa pe la autorităţile competente să i se dea materialul de construcţie din biserica Mirăuţilor. La 1795, un oarecare Moroşan, cumpără locul cu 50 florini, apoi îl vinde cetăţeanului sucevean Ioniţă Arhip. Dela acesta, maiorul în pensie *Ion Floarea* cumpără cu 120 florini locul şi cu 100 fl. biserica însaşi şi, la 1799, o dăruieşte, cu loc cu tot, bisericii Sf. Dimitrie şi bisericii sf. Niculae, pe din două, încât, la restaurarea care s'a început în 1898, consistoriul mitropolitan din Cernăuţi şi ministerul cultelor din Viena au cerut ambelor biserici să consimtă ca averea aceasta să se intabuleze ca proprietate a fondului bisericesc ort.-or. al Bucovinei, ceea ce a urmat.

Astfel şi maiorul Floarea, acest vrednic

creştin şi Român, se poate număra între ctitorii bisericii Mirăuţilor.

Pe la 1854, biserica ajunsese în aşa hal, încât servia de magazin austriac de cereale, apoi de magazie în care negustorii evrei păstrau piei de vită şi alte mărfuri. La 1894, arheologul Dionisie G. Olinescu, într'un studiu, pe care îl citäm mai jos, zicea : „Biserica veche dărâmată, în marginea Sucevei, se întrebuinţează ca magazin".

La 1880, Eudoxiu Hurmuzachi, în calitate de prefect al judeţului, făcu propunerea pentru restaurare. După o lungă stăruinţă, mai ales din partea neuitatului mitropolit *Dr. Silvestru Morariu-Andreievici*, guvernul austriac a îngăduit-o, pe spesele fondului bisericesc al Bucovinei. Restaurarea s'a făcut după planurile arhitectului *K. A. Romstorfer* şi sub conducerea sa tehnic-artistică.

Astfel biserica cea mai veche din Suceava astăzi e cea mai nouă, e o splendoare. Iar dacă d-l *Iorga* zice că „ţi se frânge inima, când intri în lăcaşul de minunată, răbdătoare şi costisitoare parodie, din care au fost gonite toate amintirile" — s'ar putea obiecta doar, ca un fel de circumstanţă ate-

nuantă pentru restauratori, că amintirile nu mai erau, le-a fost şters vremea pe toate.

Zugrăveala — frumoasă, fără îndoială — e opera pictorului vienez *Jobst*.

Frumoasa curte a bisericii, îngrădită cu grilaj de fier, e împodobită cu brădănaşi, puşi de entuziastul român şi piosul creştin *George Huţan*, care, după ce a avut mângăierea de a fi văzut intrarea întâia a trupelor române în Suceava, la 2 Februarie 1918, a fost ucis mişeleşte, împreună cu soţia sa, în noaptea de 11 spre 12 Februarie, de nişte Ruşi, încartiruiţi la el.

Cât despre numele *Mirăuţi*, tradiţia poporului îl derivă dela *mirui*, povestindu-ne că pe locul acesta ar fi trăit un pustnic, care miruia pe ciobanii ce veniau la el. Această etimologie populară se potriveşte şi cu faptul că aici se miruiau voevozii ; dar astăzi se ştie că Mirăuţ era numele unei familii boiereşti, care locuia în partea locului, de unde s'a luat deci şi numele bisericii.

*

Ajunşi în oraş, ni se înfăţişează întâiu **biserica Sf. Dumitru**, clădire mare şi puter-

nică, având lungime de 36 m., lățime de 12 m. și înălțime 16 m. Înscripția dela intrare

Biserica Mirăuților restaurată

arată că biserica e zidită de *Petru Rareș*, la 1534—1535. S'ar părea însă că pe locul acesta să fi fost o biserică mai veche, zidită

de Ştefan cel Mare, căci Grigorie Ureche scrie, la anul 1497, după războiul cu Leşii, că Ştefan, întorcându-se la scaunul său, la Suceava „au sfinţit şi au înfrumuseţat biserica ce au fost zidită de dânsul pre numele marelui mucenic Dimitrie, dând laudă Sfinţiei Sale, în târg la Suceava, ce este *înaintea curţilor domneşti*, care trăeşte până azi". Pe de altă parte, la viaţa lui Petru Rareş, Ureche, vorbind de mănăstirile şi bisericile, zidite de acesta, nu aminteşte de Sf. Dumitru, încât e mai probabil că nu era bine informat, când o atribuia lui Ştefan.

Oricum, biserica, aşa cum se înfăţişează, prin elevaţia (înălţimea) ei ca şi prin celelalte caractere, aparţine epocii lui Rareş. Faţada largă e străbătută de trei ferești gotice şi se sprijineşte pe două contraforturi. Ferestile gotice se găsesc şi pe laturi, ca şi contrafortu-rile. Zidirea se rotunzeşte la strane şi în fund, la altar. Ocniţe mici sus, ocniţe mari, lungăreţe, jos, până la temelie, împodobesc păreţii. Inlăuntru, chipurile de sfinţi sunt în parte cele vechi. Sunt şi 4 pietre de mormânt, dintre care unul, în pronaos la dreaptă e al lui Bogdan, fiul lui Rareş (1538).

Spre răsărit dela altar e clopotnița, un turn care ajunge la înălțimea de 40 m., zidit la 1561 de Alexandru Lăpușneanu, după cum ne spune pisania slavonă, care încun-

Biserica Sf. Dimitrie

joară marea Moldovei, foarte frumos lucrată: cunoscutul bour cu gâtul gros, cuprins într'o floare.

Turnul acesta e clădirea cea mai înaltă și mai puternică din Suceava. La 1809, când a ars biserica, a fost bânduit de foc și turnul,

împreună cu clopotele ; biserica s'a restaurat apoi la 1822, iar turnul la 1845. S'a mai făcut o reparaţie la 1892, când biserica a şi fost îngrădită.

Dela 1867—1910 aice a fost paza de foc a oraşului.

*

Biserica cea mai mare şi mai impozantă din Suceava şi una din cele mai mari ce s'au ridicat cândva pe pământul Moldovei, e **biserica Sf. Gheorghe,** căreia poporul îi zice **mănăstirea Sf. Ioan,** fiindcă aici se află moaştele acestui Sfânt. O înscripţie slavonă deasupra intrării în pridvorul bisericii ne lămureşte că clădirea a început-o Bogdan Vodă, fiiul lui Ştefan cel Mare, la 1514, şi a terminat-o, dela ferestre în sus, Ştefăniţă, fiul lui Bogdan, la 1522. Bogdan va fi înţeles necesitatea unei demne catedrale mitropolitane, în locul celei distruse, dela Mirăuţi, şi într'adevăr, acesta a fost rostul bisericii până la 1630, când mitropolia s'a mutat la Iaşi.

D-l Iorga ne spune că marele cititor Petru Rareş a dat bisericii acesteia proporţiile

măreţe de astăzi, iar Petru Şchiopul a dres-o, după ce suferise pe urma luptelor de pe vre-mea lui Despot, şi i-a adaos clopotniţa dela întrare, în anul 1589. Dela el e şi *zugrăveala*,

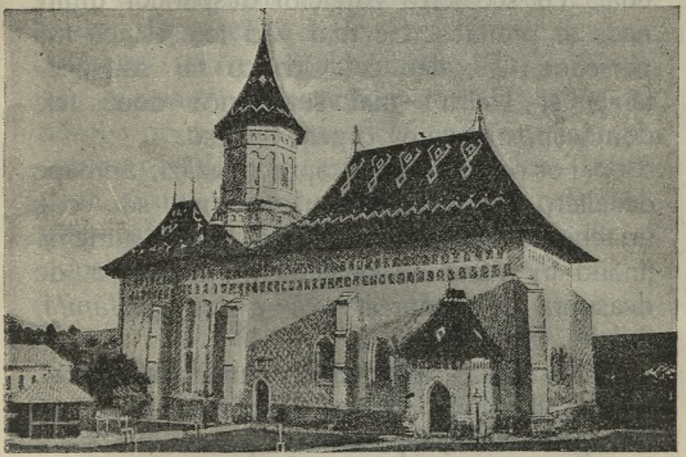

Biserica Sf. Gheorghe, numită şi Mănăstirea Sf. Ioan

care, după ce fusese în mare parte ştearsă şi stricată, a fost scoasă din nou la iveală, în urma restaurării bisericii între anii 1907—1910, sub egumenul Ghedeon Balmoş. Pictura e

foarte frumoasă şi impresionează deosebit de plăcut prin tonalitatea ei dulce, ştearsă.

Pe păretele dela miazăzi s'a conservat şi pictura de afară.

Tabloul votiv a dispărut în mare parte, odată cu scoaterea păretelui despărţitor dintre naos şi pronaos. Se mai văd totuşi încă trei persoane: Bogdan cel Orb cu fiii săi, Ştefăniţă şi Petru; mai sunt încă două feţe domneşti, ale căror capete lipsesc.

Tot pe păretele despre miazăzi, aproape de altar, mai e un tablou, pe care se vede un chip de voevod, în haină lungă, aurie şi ţinând în mână un pergament; înscripţia de deasupra ne lămureşte că e tot *Ştefăniţă*, fiul lui Bogdan.

Pe acelaş părete, în nemijlocita apropiere a altarului e atârnată de prezent o icoană nouă, sub sticlă, reprezentând pe cei doi voevozi ctitori, cu familiile lor. Icoana aceasta ar fi copia tabloului mural, pe care îl acopere şi din care nu se mai vede decât foarte puţin.

In curtea mănăstirii se află o *capelă*, zidită de mitropolitul *Anastasie Crimca*, în zilele voevodului *Miron Barnoischi* (1626—1629).

Păretele din afară al capelei fu împodobit,

la 1895, de pictorul bucovinean Vladimir Mironescu, cu patru icoane mari, înfăţişând judecata sfântului Ioan cel Nou martiriul lui şi aducerea moaştelor la Suceava.

Biserica a suferit mult în cursul vremurilor, ca mai toate monumentele noastre străbune; de aceea a şi fost restaurată de mai multe ori: sub mitropolitul Iacob (1751—1760), sub Veniamin Costache, la 1837, când se adaogă noul pridvoraş dela tinda intrării, apoi sub igumenul Darie Tarnovieţchi (1858—1888), când tâmpla a fost aurită, icoanele principale îmbrăcate în argint, iar acoperişul şindrilit şi vopsit verde. Iconostasul e din 1790.

La 1894—1896 s'a făcut o nouă reparaţie, s'a zidit casa igumenului şi dependenţele ei, s'au refăcut chiliile, clopotniţa şi îngrăditura şi s'au făcut hale pentru închinători — toate acestea în urma stăruinţelor igumenului de atunci, Emanuil Ciuntuleac.

Restaurările cele din urmă s'au făcut între anii 1898—1910, după planurile arhitectului Romstorfer şi au costat aproape jumătate de milion de coroane. După cum s'a amintit mai sus, restaurarea aceasta are meritul că a scos la iveală vechea zugrăveală,

pe alocuri complectată de pictorul Jakob Viertelberger. In ce priveşte arhitectura, s'au făcut atunci în zidul ambelor părţi ale naosului câte cinci ferești înalte şi s'a scos o uşă nouă în părețele dela miază-noapte ; iar schimbarea principală este că fostul acoperemânt, simplu şi oblu, a fost înlocuit cu altul, împărţit în trei părţi, aşa cum se vede pe tabloul votiv.

Dacă în privinţa aceasta s'a făcut o adevărată restaurare, s'a greşit în schimb la alegerea materialului de acoperit ; căci ţiglele scânteietoare, roşii, albe şi verzi, iar pe alocuri alcătuind tricolorul românesc, — oricât ar plăcea, dând, din depărtare, aspectul unui covor românesc, totuşi dau bisericii, ca şi celei dela Mirăuţi, acoperită la fel cu câţiva ani mai înainte, un aer profan, cu aspect de reclamă. A suferit astfel înfăţişarea de demnitate şi sfinţenie a vechii catedrale şi s'au călcat în picioare normele vechii arhitecturi a bisericilor moldoveneşti, care mai toate erau acoperite cu table de plumb, după cum se ştie că a fost şi biserica aceasta. Aşa judecă regretatul istoric Dimitrie Dan ; asemenea şi d-l Iorga găseşte că acoperişul acesta e o împopoţare şi o profanare.

Moaştele Sf. Ioan cel Nou sunt aşezate sub un baldahin nou, dar lucrat în stilul vechii arhitecturi moldoveneşti, într'o raclă şi

Capela din curtea bisericii Sf. George

un sicriu, care de asemenea nu sunt cele originale, ci mai noue. Sicriul cel vechiu, din lemn de chiparos, şi racla originală se păstrează la mănăstirea Putna. A rămas însă la Suceava ferecătura sicriului, care e de argint

şi împodobită cu 12 icoane în relief, reprezentând martiriul Sfântului. Acest Sfânt s'a născut la Trapezunt, pe ţărmul Mării Negre, şi a trăit un timp ca negustor. A suferit moarte de martir în anul 1330, în Cetatea Albă (Akerman) din Basarabia, nevoind să se lepede de credinţa ortodoxă, după cum îi cerea eparhul cetăţii. Moaştele lui rămaseră apoi în biserica din Cetatea Albă mai bine de 70 de ani, până la 1402, când Alexandru cel Bun le-a adus cu mare ceremonie şi alaiu la Suceava şi le-a aşezat în biserica Mirăuţilor. De aici fură mutate apoi în biserica cea nouă a sf. Gheorghe. După mutarea mitropoliei la Iaşi, fură duse încolo şi moaştele Sf. Ioan.

In ziua de 2 Iunie 1622, Suceava era ameninţată de o năvălire a Tătarilor. Locuitorii, plini de groază, se îndreptau spre Cetatea din deal, adăpostul obicinuit la orice prilej de restrişte. Tradiţia spune că atunci mitropolitul, urmat de tot clerul, a intrat în biserică să ia şi moaştele Sfântului, ca să le ducă în Cetate, dar nimeni n'a fost în stare să le ridice. Ei înţeleseră că oraşul se va putea mântui numai prin rugăciuni şi, într'a-

devăr, Sfântul îi scăpă de urgia tătărească, făcând să se reverse apa Sucevei peste câmpie

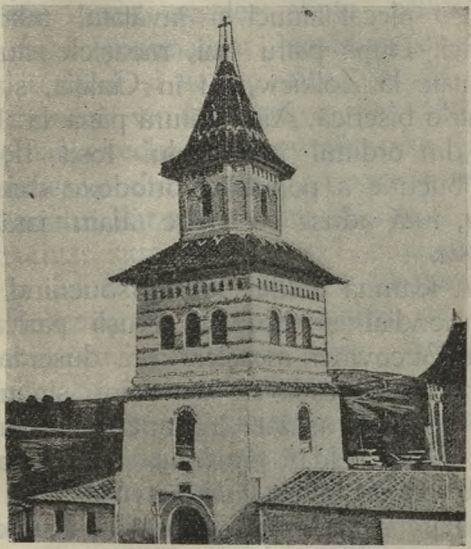

Turnul dela intrarea în curtea bisericii Sf. George

şi să oprească trecerea păgânilor. De atunci la 2 Iunie se serbează pomenirea Sfântului, considerat ca patron al oraşului şi, mai apoi, al Bucovinei.

La anul 1686, năvălind în Moldova Ioan Sobjeşki, craiul Poloniei, a ridicat moaştele de le-a dus la Stryi, în Galiţia; împreună cu ele a plecat atunci şi învăţatul mitropolit Dosoftei. După patru ani, moaştele au fost strămutate la Zolkiew, tot în Galiţia, şi aşezate într'o biserică. Aice stătură până la 1783, când, din ordinul împăratului Iosif II, spre marea bucurie a populaţiei ortodoxe din Bucovina, fură aduse cu mare alaiu iarăşi la Suceava.

In toamna anului 1914, isbucnind războiul mondial şi ocupând Ruşii partea de nord a Bucovinei, moaştele fură duse la Viena, ca să nu cadă iar în mâni străine. In Viena ele fură aşezate în capela ort. or. română. Mulţi soldaţi răniţi de prin spitalurile din loc veniau să se închine moaştelor şi să afle alinare a durerilor trupeşti şi sufleteşti. După patru ani, moaştele, însoţite de vrednicul protosincel, astăzi arhimandrit *Pancratie Sidorovici*, cunoscut ca mare binefăcător şi adevărat „doftor fără arginţi" al celor săraci, au pornit din Viena la 25 Iulie 1918 şi au ajuns la Iţcani la 27 Iulie, fiind aşezate întâiu în biserica Maicei Domnului, iar a doua

zi, Duminică în 28 Iulie, duse cu mare alaiu iarăşi la Suceava şi aşezate pe locul unde se află şi acuma.

Din cauza acestor sfinte relicivii şi îndeosebi a minunatelor tămăduiri de boale, care s'au făcut şi se fac aice, mii de închinători evlavioşi vin la Suceava, din Bucovina, din România veche, din Basarabia, din Ardeal, Maramureş şi din Galiţia. Ei vin în tot decursul anului, dar mai ales în ziua de 2 Iunie, care e chiar ziua Sf. Ioan cel Nou, şi mai mulţi la 24 Iunie, de Sânziene (Naşterea sf. Ioan Botezătorul), când moaştele se poartă prin oraş cu procesiune mare. Atunci, de Sânziene, Suceava are un aspect care aduce aminte de timpurile glorioase moldoveneşti; fireşte că în ziua aceasta e şi bâlciu mare.

Mănăstirea care fiinţează astăzi în jurul bisericii sf. Gheorghe s'a înjghebat la 1783, după întoarcerea moaştelor dela Zolkiew, pentru paza lor. La 1866, a fost declarată expoziţură a mănăstirii Dragomirna, rămânând în situaţia aceasta până la 1904, când devine independentă.

In încăperile mănăstirii s'a deschis la 1786 o *şcoală clericală*, pentru clerul bu-

covinean. La 1789 şcoala aceasta fu strămutată la Cernăuţi; din ea s'a desvoltat apoi institutul teologic, activat în 1827, care la 1875 deveni facultate teologică.

O biserică mult mai mică e cea a **Sf. Nicolae,** zidită la 1611 de marele visternic *Nicoară Prăjescu.* Stilul e încă al lui Petru Rareş: are ziduri groase, trainice. A fost restaurată în anul 1895; zugrăveala modernă, chiar prea modernă — îngeri cu dantele! — e de pictorul V. Mironescu.

Pe fosta „Uliţa Cetăţii", astăzi „Strada Ştefăniţă Vodă", paralel cu strada pe care se află biserica sf. Dumitru, dăm de **biserica sf. Ioan Botezătorul,** zidită de *Vasile Lupul,* la 1643. E mică, nălţuţă, cu ferestruici mărunte şi multe şiruri de brâie, cu un fin bour, săpat într'o lespede de piatră. A fost restaurată şi îngrădită la 1884 şi zugrăvită la 1887, prin osârdia a doi cetăţeni din Suceava, George Drâmbei şi Dumitru Matasar. Până acum câţiva ani, zidul era crăpat, de sus până jos; s'a făcut o nouă reparaţie, dar nu se mai slujeşte în ea.

In vechime, bisericuţa aceasta se zicea a „*domniţei*" şi a „*beizadelelor*" (prinţilor); era

deci un fel de capelă a curţii. — Are dedesupt o pivniţă (bolniţă); în partea dinspre nord e o clopotniţă cu trei clopote.

A fost biserică parohială, până la 1866. Astăzi lipsesc din ea toate lucrurile, dar are un iconostas foarte preţios ca execuţie artistică, îndeosebi în ce priveşte sculptura în lemn.

Nu departe de bisericuţa aceasta, în râpa ce o desparte de Mirăuţi, se află *şipotul mare*, şi acesta un fel de monument istoric, întrucât se spune că ar fi fost cişmeaua curţii domneşti.

*

O biserică moldovenească înstrăinată e *biserica* **„Invierii Domnului"**, în dosul grădinii din centrul oraşului. Inscripţia deasupra uşii ne spune că e zidită de *Doamna Ileana, soţia lui Petru Rareş* şi terminată la 15 Ianuarie 1550. După răpirea Bucovinei, a fost trecută romano-catolicilor, iar, terminându-se, la 1838, zidirea actualei biserici romano-catolice din centrul oraşului, biserica Doamnei lui Rareş a ajuns *biserică parohială greco-catolică* a Rutenilor „uniaţi".

2. Biserici armeneşti.

Armenii orientali au în Suceava patru biserici: biserica sf. Cruci, biserica sf. Simion, biserica sf. Auxentie şi biserica sf. Marii.

Biserica sf. Cruci a zidit-o Armeanul *Cristea Hanko* (Hacik Hankoian) în anul 1521, deci pe timpul lui Ştefăniţă Vodă. Pe locul ei era înainte o biserică de lemn. A fost, până în vara anului 1918, biserică parohială a Armenilor orientali; dar, surpându-se turnul, care a căzut înlăuntru — din fericire, aceasta nu s'a întâmplat pe timpul slujbei d-zeeşti — comunitatea armenească a rămas numai cu biserica sf. Simion. Cauza prăbuşirii acesteia, care putea să fie catastrofală, e faptul că pe lângă biserica sf. Cruci trecea înainte de războiu trenul, care a sguduit şi clădirea liceului ort-or.

In curtea bisericii e şi *casa parohială*, zidită în stil vechiu, moldovenesc, pe care-l mai găsim la multe case armeneşti din Suceava. Tot aici e şi clădirea şcolii primare armeneşti, zidită la 1823.

Curtea bisericii a fost odinioară cimitir.

Biserica sf. Simion sau biserica dela

„Turnul Roşu", constă din două părţi: una mai veche, zidită la 1513, de Armeanul Donig şi alta, mai nouă, zidită de Şima (Simion), pela anul 1600, adică în zilele lui Ieremia Movilă. E închinată lui „Simion Dzeruni" (Simion cel Bătrân). Numele „Turnul Roşu" se explică prin faptul că aşa era zugrăvită clopotniţa mai de mult.

Dela biserica aceasta ajungem îndată în marginea dinspre apus a oraşului şi dăm într'o alee de pomi, care, într'un sfert de ceas, ne duce printre ogoare la un loc din cele mai frumoase şi interesante: **Zamca.**

Cuvântul slav zamka (zamok) înseamnă întăritură. Arheologul bucovinean Dionisie G. *Olinescu* arată (în studiul său „Harta arheologică a Bucovinei", publicat la 1894) că „Zamca" sau „Samca" e un nume generic, care se găseşte în mai multe localităţi din Bucovina şi indică nişte întărituri de pământ, pe locuri mai ridicate, de origine preistorică. Astfel este câte o „zamcă" la Siret, la Hliniţa, Adâncata (Hliboca), Pătrăuţi pe Sirete, Igeşti, Straja, Crasna, Mereţei („Zamciş"). Zamca Sucevei e o biserică-cetăţue, încunjurată de ziduri şi de şanţuri.

Sunt două biserici: una, care astăzi formează întrarea şi a doua în curte.

Biserica dela intrare e un fel de turn, sub care se află o poartă, boltilă şi făcută din pietre pătrate masive. Aice stă azi o familie armenească, căreia îi e încredinţată paza clădirii. Biserica aceasta e de pe timpul lui Ştefan cel Mare sau poate chiar din secolul al XIV-lea. Aci a fost şi mănăstire şi şcoală de teologie, iar dela 1415—47 a rezidat la Zamca un episcop, *Avadik*. Suind pe nişte trepte foarte înguste în etaj, dai de un paraclis cu icoana Adormirii Maicei D-lui, de trapeză şi celelalte încăperi ale mănăstirii.

Biserica din curte e închinată sfântului Auxentie şi zidită de avutul şi nobilul Armean *Agopsin* (Iacob) *Vartan*. Anul 1551, care se dădea până acum, nu e probabil, întrucât e chiar anul crâncenei persecuţii, pornită contra Armenilor de Ştefan VII Rareş. Aice e şi mormântul ctitorului; inscripţia în versuri, din marginea pietrei mormântale, spune că Vartan a murit la 1612.

Păstorul sufletesc arm.-or. din Suceava e obligat să slujească în biserica dela Zamca de două ori pe an: de sf. George şi

de sf. Auxentie (Duminica a doua după Rusalii).

Biserica e încunjurată de un zid înalt şi tare, în care să văd metereze. Se intră

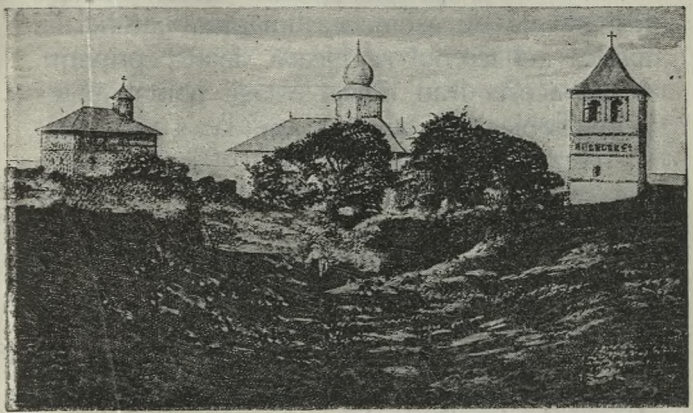

Zamca

dinspre nord-vest, unde în vale se vede satul Şcheia.

Intr'un colţ al zidului, în partea dinspre oraş, se află un turn mai înalt, odinioară desigur turn de strajă, astăzi clopotniţă. Poarta de sub acest turn acum e astupată cu zid.

In curtea bisericii mai e şi o fântână veche, care are adâncimea de 20 m. şi apa cea mai rece şi mai bună din toată Suceava.

Zamca e încunjurată de trei părţi cu un val adânc de pământ; către nord-vest n'a fost nevoie de asemenea întăritură artificială, fiindcă aci terenul se pleacă foarte pripuriu. Valul acesta l-au ridicat ostaşii poloni ai regelui Sobieski şi anume nu la 1686, cum s'a crezut până acum, ci la 1691, în expediţia a doua a craiului polon contra lui Constantin Cantemir.

Nu departe, spre nord de Zamca, se află *cetăţuia* dela *Şeptelici*, zisă şi „Cetatea dela Apus", pe un fel de promontoriu al platoului, a cărui coastă se pleacă de tot pripuriu spre Şcheia şi spre gara Iţcani (numită astăzi, fără nici un rost, „Aron Pumnul"). Din această cetăţue nu s'a păstrat decât foarte puţin. Se vede un rest de zid de piatră, rămăşiţa unui turn pătrat, apoi urmele, acoperite de pământ, ale unui zid de cetate, probabil dela Ştefan cel Mare. Numele *Şeptelici* e al unei familii bogate din partea locului. Rămâne să se facă şi aice desgropări.

O primblare la Zamca se recomandă cu

deosebire, fiindcă oferă privelişti foarte frumoase spre munţi, spre St. Ilie, spre valea Sucevei, cu satele Şcheia, Buninţi, Mitocul Dragomirnei şi mănăstirea Dragomirnei; apoi spre Burdujeni şi spre oraşul Sucevei [1]).

În depărtare de vreo 2 km dela Suceava, spre sud-vest, se ascunde printre dealuri, stând totuşi „pe o culme rotundă, parcă ar fi făcută de mână de om, pe un gorgan înverzit" (Iorga), fosta mănăstire armenească de maice, numită „*Hagigadar*", adică „împlinirea dorinţei", cum a numit-o ctitorul ei, bogatul Armean *Dragan Danovak*, care a zidit-o la 1512. Biserica e închinată sfintei *Marii*. Pentru Armeni ea e şi acum un loc vestit de închinare, la care vin din depărtări mari. În curte, lângă uşa bisericii, se află mormântul episcopului arm.-or. dela Chişinău, Grigorie Zaharianţ († 1827).

[1]) La *St. Ilie* şi la *Pătrăuţi*, bisericile sunt zidite de *Ştefan cel Mare*, ambele având şi portretul marelui voevod. *Dragomirna*, ctitoria mitropolitului *Anastasie Crimca* şi a boierului *Lupul Stroici* (1609—1610), e o fală a arhitecturii moldoveneşti, iar la *Burdujeni* e mănăstirea *Teodoreni*, ctitoria lui *Teodor Movilă* (1597). Pe acesta deci îl înfăţişează tabloul votiv, împreună cu un nepot al său, Ion, *nu* pe Miron Costin, cum credea S. Fl. Marian.

Aice se slujeşte de trei ori pe an: de Dumineca Tomei, în ziua Adormirii Maicii Domnului şi de Schimbarea la faţă.

Românii mai zic localităţii Hagigadar „Mitocul armenesc".

3. Cetatea

La răsărit de oraş, dincolo de părăul Cacainei, se înalţă, pe un platou, ruinele vestitei Cetăţi a voevozilor Moldovei.

Cetatea aceasta nu era însă pe vremuri decât centrul unui sistem de întăriturí formidabile, din care făceau parte Zamca, Şeptelici şi urmele de fortificaţii care se mai cunosc şi astăzi la Burdujeni şi la Salcea.

Terenul pe care e situată Cetatea măsoară, astăzi încă — după ce o parte din el, pe laturea de nord, s'a rupt şi s'a surpat — 120 m în lărgime şi 80 m în lăţime.

Până la anul 1895, ceeace se vedea din resturile Cetăţii, era puţin de tot: de către apus, o parte din zidurile împrejmuitoare, cu bastioane şi contraforturi [1]); de către sud,

[1]) Un contrafort e un stâlp de piatră sau de zid, construit spre a sprijini pereţii clădirilor înalte.

urme din aceleaşi ziduri şi resturi din turnurile castelului, iar de către răsărit, temeliile clădirilor din această parte, cu zidurile înalte ale paraclisului.

La 21 Iulie 1895, arhitectul K. A. Romstorfer a început marea operă de desgropare sistematică, continuând-o cu multă râvnă, până la 1898. Astăzi Cetatea e desgropată până la temelii, înfăţişându-ne întreg planul şi toată întocmirea ei.

Iată acum care era întocmirea aceasta, după cercetările şi lămuririle lui Romstorfer [1]).

Mai întâiu, Cetatea o vedem încunjurată de către apus, miazăzi şi răsărit, cu un *mare şanţ*, lat de 30 m, pe alocurea chiar de 40 m şi adânc de vre-o 9 m, săpat imediat sub ziduri. Îndărătul şanţului era *zidul împrejmuitor*, care se întindea tot numai pe trei laturi: apus, miazăzi şi răsărit. Construit în poligon, el avea şapte laturi, legate între ele, la unghiuri, cu bastioane semicilindrice în afară. Zidul acesta şi cu bastioanele s'a păstrat numai pe laturea de vest, dinspre oraş, având lungimea de 50 m, grosimea de 4 m şi

[1]) Pentru orientarea mai exactă, vezi „*Călăuza Cetăţii Sucevei*" de V. Dobo-şi-Boca, unde se găseşte şi planul ruinei.

înălțimea, existentă încă, de 4 m dela fundul șanțului. Vedem aice și puternice contraforturi.

Deschizătura cea mare ce se vede aice în zid nu e poarta Cetății, cum s'ar părea, ci e locul unde a fost un turn, a cărui bază rotundă se vede încă.

Din loc în loc erau ferestre de observație, iar în partea superioară, pe toată lungimea, metereze pentru luptători, cari circulau în jurul zidurilor pe poduri de lemn, susținute de grinzi, implântate în găuri, făcute în ziduri.

Poarta Cetății se află pe laturea de răsărit și anume la capătul de nord. Pe aici așadar se intra în Cetate, peste un pod mișcător ce se lăsa și se ridica deasupra șanțului lat și adânc. La capătul dinspre Cetate, podul era apărat de un bastion. Trecând podul, dădeai într'un coridor, fără ferești sau deschideri laterale.

La dreapta coridorului acestuia se văd două camere: una mai mică, a doua mai mare; amândouă vor fi servit ca loc de adăpost pentru cei ce aveau în samă paza porților.

Din *curtea externă* o poartă duce într'o hală, care comunică cu o cameră la dreapta și alta la stânga. Prin altă poartă și prin al

doilea coridor se ajunge în *curtea internă*. Aceasta — lată de 22 m şi lungă de 28 m — are formă dreptunghiulară. De către apus, miazăzi şi răsărit e închisă cu clădiri ale

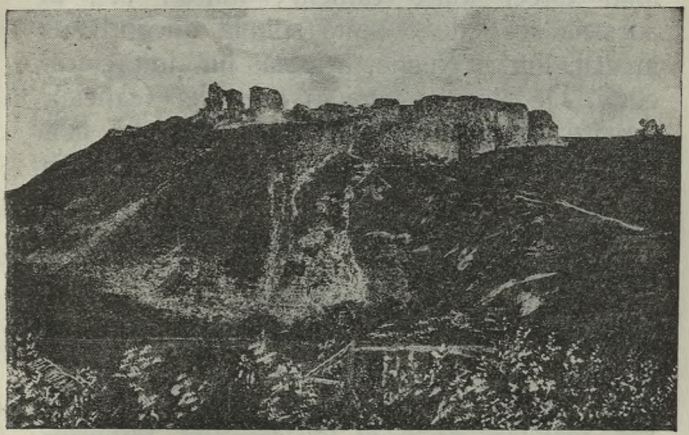

Cetatea Sucevei

castelului, iar de către nord e liberă; dar trebue să fi fost şi în partea aceasta o clădire ce închidea pătratul curţii, clădire care însă s'a surpat şi s'a năruit.

După tradiţie, Cetatea Sucevei avea *şapte turnuri;* azi însă nu se văd decât urmele a

patru din ele, cel mai mare în colțul de sud-ost.

Clădirile castelului, așezate pe trei laturi, la est, sud și vest, erau construite în etaj. Din coridorul al doilea, care dă în curte, se intra direct într'o cameră; într'un colț al acesteia se vede o scară spirală, ducând sus în etaj, într'o galerie, așezată jur împrejurul curții. De aice se intra în *paraclis* (capelă), care azi e partea cea mai înaltă a ruinei. S'a păstrat aproape întreg altarul, pe peretele căruia se mai văd chiar urme de zugrăveală. De-desubtul paraclisului e o cameră mare, despre care se presupune că va fi fost o *gropniță* domnească provizorie. Urmează, încă tot pe partea dinspre răsărit, o cameră mare, împărțită dealungul în două, prin o serie de stâlpi, legați între ei prin arcuri ce susțineau bolțile. La capătul ei de apus s'a despărțit, printr'un zid transversal, o cameră mai mică. Tot aici se văd urmele unor ziduri masive, care de bună samă se ridicaseră spre a susține turnul cel mare al castelului.

Pe latura de miazăzi, castelul avea, jos în parter, trei camere boltite, accesibile direct din curte. Din camera de mijloc, pe o scară spirală, se ajunge la etaj.

În sfârşit, pe latura de vest a castelului, se afla o singură încăpere mare, construită în subsol, 3 m mai jos decât nivelul curţii, poate vre-o magazie, un depou. Înspre curte avea ferestre mici, de pivniţă, şi era împărţită dealungul în două, prin stâlpi, legaţi între ei cu arcuri, care sprijineau bolţile.

Cu vremea s'a despărţit şi din această hală, în capătul de miazănoapte, printr'un părete transversal, o cameră mică, care comunica direct cu curtea.

Deasupra acestei mari hale se vede a fi fost, la parter şi la etaj, clădiri solid construite, cu bolţi legate şi încheiate cu o frumoasă pietrărie sculptată, din care s'au găsit preţioase resturi, îngropate în pământ.

Înlăuntrul curţii interne se vede o *cisternă* destul de mare, având în diametru 5 m, iar în adâncime 4 m. Aice se păstra apa în timp de asediu ; dar Cetatea avea şi apeducte.

În ce priveşte *aspectul exterior* al Cetăţii, nu ni-l putem înfăţişa exact ; nu vom greşi însă, dacă ni-l vom închipui cam la fel cu al celorlalte cetăţi moldoveneşti, mai bine conservate, ca bunăoară Hotinul şi Cetatea Albă.

Pentru păstrarea numeroaselor *obiecte din vechime*, care s'au scos la lumină cu prilejul desgropărilor, s'a înfiinţat, la 1900, *Muzeul oraşului Suceava*, ale cărui colecţii, după multe peripeţii, şi-au găsit în sfârşit un adăpost demn în frumoasa clădire a Primăriei. Se pot vedea aci, între altele: pietre de mormânt cu inscripţii, oale de sobe cu ornamente, hârburi de sticlă şi de lut, hârburi de smalţ, olane cu stema Moldovei, ţevi de apeduct; diferite unelte, precum: pipe, cuţite, ciocane, hârleţe, cazmale, cute, mucări, sfredele; podoabe femeieşti, inele, cercei, mărgele, bumbi; rămăşiţe de arme, îndeosebi vârfuri de suliţe şi de săgeţi, ghiulele de piatră şi de fier, dela cele mai mici până la cele mai mari şi grele, scări de şea, pinteni, gloanţe mici de puşcă, cârlige pentru a înţepa picioarele cailor, etc. Bogată e *colecţia numismatică*, cu monete dace, romane, macedonene, moldoveneşti, poloneze, suedeze (foarte numeroase), ruseşti, turceşti, maghiare, arabe, tatare, etc. [1]).

[1]) Vezi catalogul obiectelor în scrierea d-lor prof. Dr. R. Gassauer şi N. Turturean „Muzeul oraşului Succava", în „Anuarul liceului ort.-rom. „Ştefan cel Mare", 1924/25.

Din anul 1929, muzeul are şi o secţie, o cameră, închinată memoriei neuitatului compozitor *Ciprian Porumbescu.*

* * *

Încă înainte de întemeierea principatului Moldovei, trebue să fi existat pe locul Cetăţii o întăritură mai primitivă, din lemn şi pământ, cum astfel de întărituri se dovedesc a fi avut şi alte oraşe străvechi ale Moldovei, d. ex. Baia şi Siretul.

Cetatea actuală însă nu poate să fie decât din epoca când Suceava a devenit capitala Moldovei, deci de pe vremea lui Petru Muşat (1375—91). Întemeierea Cetăţii, o putem pune cam pe la 1380, în acelaşi timp cu ridicarea bisericii Mirăuţilor ; căci Romstorfer arată că tehnica zidirii e aceeaşi.

Până la Ştefan cel Mare, nu avem decât prea puţine ştiri despre Cetate. Ştefan o măreşte, ridică un al doilea rând de ziduri, înalte şi puternice, şi tot el îi dă o temeinică organizare militară. De aceea în popor ea a rămas „Cetatea lui Ştefan Vodă".

Chiar în timpul domniei sale, Cetatea avu să înfrunte *trei asediuri:* la 1476, după bătălia dela Valea Albă, când Mohamed II însuşi duse o parte din oştile sale la Suceava; la 1485, când Turcii din Chilia şi Cetatea Albă prădară Moldova dealungul — de amândouă ori Suceava fu arsă, dar Cetatea nu putu fi luată, cum n'au putut s'o ia nici Leşii lui Ioan Albert, la 1497, când o bătură trei săptămâni, dela 24 Sept. până la 16 Oct.

Cinci ani după moartea marelui voevod, la 1509, Cetatea văzu în preajma sa oastea polonă a lui Nic. Kameniecki, care venia să răsbune o expediţie a lui Bogdan Voevod în Polonia, dar fără să poată strica ceva Cetăţii.

La 1538, însuşi sultanul Soliman veni să-l isgonească pe Petru Rareş; atunci boierii, cari îşi părăsiseră Domnul, predară Cetatea fără împotrivire. Soliman puse Domn pe Ştefan Lăcustă, care, numai doi ani mai târziu, la 1540, fu ucis chiar în Cetate, de boierii săi.

La 1563, Cetatea văzu împresurarea lui Despot de către oştile moldoveneşti ale lui Ştefan Tomşa şi de către cele ardelene, venite într'ajutor dela principele Ioan Sigismund. Asediul ţinu două luni şi se termină în ziua

de 6 Noembrie cu predarea Cetăţii prin trădare de către Ungurii din oastea lui Despot, cari s'au fost ajuns cu Ungurii din afară. Despot fu scos afară din Cetate şi dus înaintea lui Tomşa, la *Podul Arenilor;* căzând în genunchi, el îşi cerşi viaţa, dar Tomşa îl ucise cu buzduganul. De atunci, „la podul Arenilor păzeşte stafia lui Despot Vodă" (Iorga).

În asediul acesta, zidurile Cetăţii suferiseră mult, căci Ardelenii veniseră bine pregătiţi, cu specialişti pentru lucrări de şanţuri şi de subminare şi cu pulbere din belşug pentru tunuri.

În domnia a doua a lui Alexandru Lăpuşneanu (1564—1568), Cetatea Sucevei fu *arsă şi dărâmată,* ca şi celelalte cetăţi moldoveneşti, din ordinul Porţii. N'a fost însă o distrugere totală, căci vedem că Ieremie Movilă (1595—1606) o restaurează. Pe timpul lui, la 1600, Cetatea primi între zidurile sale pe *Mihai Viteazul* cuceritorul, căruia i s'a predat, în ziua de 21 Maiu, fără nici o lovitură de tun.

La 1624 se adăposteşte în Cetate Radu Mihnea, fugind de o năvălire tatară, dar fără ca năvălitorii să fi ajuns la Suceava. Altă năvălire a Tătarilor, mult mai groaznică, la 1650, aduse adăpostirea în Cetate a o samă

de boieri. De astădată Tătarii ajunseră sub zidurile ei, dar boierii îi îmbunară şi îi îndepărtară cu bani.

Evenimentul cel mai de samă în trecutul Sucevei şi al Cetăţii fu *asediul Cazacilor dela 1653.* Gheorghe Ştefan, după ce bătuse oastea lui Vasile Lupu, plecă la Suceava, unde se găsia închisă în Cetate Doamna lui Vasile Vodă, cu toată casa şi averea lui. G. Ştefan începu a bate Cetatea cu tunuri; dar, primind veste că au intrat în ţară Cazacii, sub Timuş Hmielniţchi, care venia să-şi libereze soacra, Gheorghe Ştefan se retrase deocamdată, iar în şanţurile, făcute de Moldovenii lui sub zidurile Cetăţii, se aşează acum Timuş cu Cazacii săi. Aice ei fură asediaţi de oştile moldo-ungaro-polone ale lui G. Ştefan. Două asalturi mai viguroase fură respinse, dar, la al treilea, Timuş fu nevoit să se retragă în Cetate. Aice Cazacii se apărară cu îndârjire, respingând toate asalturile. Dar, primind asediatorii ajutoare nouă din Ardeal şi din Polonia şi fiind ucis la un asalt însuşi Timuş, de o ghiulea de tun, Cazacii, strâmtoraţi acum de tot, lipsiţi de hrană şi obosiţi, trebuiră să predea Cetatea în ziua de 9 Oct.

Mai târziu, pe timpul luptelor turco-polone, Cetatea Sucevei servi de adăpost şi razim Polonilor. Astfel, în Octombrie 1673, Ştefan Petriceicu Vodă aduse 7.000 de Poloni de-i aşeză în cetăţile dela Suceava şi Neamţu. Polonii aceştia făcând mari pagube în jurul Cetăţii, prădând şi jăfuind pe locuitori, Dumitraşcu Cantacuzino, care urmă în scaun după Petriceicu, la 1674, trimise oaste, alcătuită din Moldoveni, Turci şi Tătari, ca să-i închidă pe Leşii din Cetate dela hrană. Într'adevăr trupele polone fură silite astfel să iasă din Cetate, la 9 August 1674, şi să se întoarcă în ţara lor.

Ca să nu se mai întâmple pe viitor asemeni supărăcioase încuibări ale Leşilor în ţară, Dumitraşcu Vodă, după ce luă înţelegere cu Turcii, trimise *în Iulie 1675 de sfărmă cetăţile cele vestite ale Moldovei — Neamţul şi Suceava.* Iată cum povesteşte Nicolae Costin întâmplarea aceasta: „Şi au pus prav sub zidurile Cetăţii şi i-au dat foc, însă prin aceasta nu s'au dărâmat; deci au împlut-o cu lemne şi cu paie şi, dându-le acestora foc şi astfel slăbindu-i zidurile din pricina fierbinţelei de tot mari, s'au risipit Cetatea".

Astfel vechea Cetate a lui Ştefan fu prefăcută, scrie d-l Iorga, „într'un cuptor uriaş — rug al măririi noastre celei vechi".

În urmă, cu cât vremea trecea, cu atât ruina creştea, aşa că, după patru decenii, Dimitrie Cantemir, amintind de vechea mărire a Sucevei, arată că Cetatea zace toată în ruină.

Aşa a găsit-o şi răpirea Bucovinei, dară mai bine conservată decât în prezent; căci, aşezându-se, după 1775, numeroşi Armeni din Transilvania în Suceava, li s'a încuviinţat să-şi zidească case din pietrele ruinei. Astfel multe case din „armenime" sunt zidite din pietrele dela Cetate; la fel şi otelul „Langer" de astăzi, care la origine a fost curtea baronului Nicolae Kapri; la 1808, el dărui clădirea comunei Suceava.

Vandalismului acestuia — de care a suferit şi Cetatea Neamţului — i s'a pus capăt abia la 1820, prin poruncă împărătească.

În anii din urmă s'a făcut în jurul ruinelor o frumoasă plantaţiune de molizi şi pini, plantaţiune care, dacă înfrumuseţează locul, transformându-l în parc — ceeace poate fi şi rău, dacă avem în vedere liniştea, singurătatea, *evlavia* ce se cuvine să domnească aice —

va avea mai ales meritul de a consolida terenul, care tinde să se surpe.

La 2/15 Iulie 1904, Cetatea a văzut marea sărbare de pomenire pentru împlinirea a 400 de ani dela moartea marelui Ştefan. Iar la 17/30 August, a treia zi după intrarea României în războiul pentru întregirea neamului, a fluturat pe bătrânele ziduri întâia oară tricolorul libertăţii. A fost o manifestaţie, aranjată de societatea „Dacia Română“ din Burdujeni, la care *s'a aclamat, întâia oară pe pământul Bucovinei, România Mare.* Dintre intelectualii români suceveni, cari au fost de faţă — cei mai mulţi profesori — câţi n'au apucat drumul pribegiei, au plătit manifestaţia aceasta cu luni întregi de temniţă austriacă.

A venit apoi şi *ziua cea mai mare în toată istoria Cetăţii : 16 Maiu 1920,* când din curtea bisericii Mirăuţilor, în prejma zidurilor străvechi, sfinţile de paşii lui Ştefan şi ai lui Mihai, privia urmaşul amândurora, *cel dintâiu Rege al tuturor Românilor, însoţit de Crăiasa între crăiese şi de domniţa Elisaveta, vrednică întru toate de Maică-Sa.*